Varsinais-Suomen käräjäoikeus

Sairashuoneenkatu 2-4, PL 376

20101 TURKU

Puh. 029 564 6200

Sp. varsinais-suomi.ko@oikeus.fi

LISÄLAUSUMA

22.10.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

LaV@eduskunta.fi

Viite Lakivaliokunta tiistai 19.10.2021: pyyntö lisälausumasta

Asia

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden lausunto HE 132/2021 vp hallituksen esityksestä eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnon rajaus

Käräjäoikeudelta on pyydetty 19.10.2021 asiantuntijakuulemisessa kirjallista lisälausumaa nykyisen isyyslain 17 §:n 2 momentin mukaisen 30 päivän varojan poistamisen vaikutuksista sekä lain voimaantulon siirtymäsäännöksistä

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden nimeämänä asiantuntijana lausun kunnioittaen seuraavaa:

30 päivän varojasta luopumisen käytännön vaikutukset

Nykytila

Voimassa olevan isyyslain 17 §:n 2 momentin mukaan se, joka on tunnustanut isyytensä tai äitiytensä ennakollisesti, voi peruuttaa tunnustamisensa ilmoittamalla siitä kirjallisesti isyyden ja äitiyden selvittämisestä huolehtivalle lastenvalvojalle viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä. Myös lapsen synnyttänyt äiti tai se henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, voi 30 päivän kuluessa ilmoittaa lastenvalvojalle käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut henkilö ei ole lapsen vanhempi. Jos tunnustaminen tällä tavoin peruutetaan tai kiistetään, tunnustaminen on vaikutukseton, ja lastenvalvoja aloittaa isyyden tai äitiyden selvittämisen samalla tavoin kuin niissä tapauksissa, joissa isyyttä tai äitiyttä ei ole etukäteen tunnustettu. (s. 5)

Nykyisen 30 päivän varoajan asettamisen tavoitteena oli, että lapsen vanhempien vahvistaminen perustuu mahdollisimman oikeaan tietoon ja että lapsen sukulaisuussuhteita ei ole tarpeen muuttaa jälkikäteen (s. 106).

Nykyisessä laissa ei ole asetettu lisäedellytyksiä sille, että se henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, voisi 30 päivän kuluessa ilmoittaa lastenvalvojalle käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut henkilö ei ole lapsen vanhempi.

Ehdotus ja perustelut

Ehdotuksessa esitetään mainitusta 30 päivän varojasta luopumista kokonaan.

Esitystä on perusteltu sillä, että on lapsen edun mukaista saada molemmat vanhemmat vahvistettua mahdollisimman nopeasti. Peruuttamis- ja riitautusmahdollisuutta on lisäksi käytetty varsin harvoin. Lisäksi on viitattu siihen, että menettely peruutustilanteissa on ollut viranomaisten välillä hankala.

Esityksen mukaan on tarkoitus, että perheen ulkopuolisen henkilön oikeutta vaatia vanhemmuuttaan vahvistettavaksi tuomioistuimessa parannetaan. Käytännössä tämä on tehty niin, että on lisätty vanhemmuuslain 48 §:n 2 momenttiin maininta ennen lapsen syntymää tapahtuneen tunnustamiseen perustuvan vanhemmuuden kumoamisen mahdollisuudesta, mikäli lainkohdassa olevat muut lisäedellytykset täyttyvät. (s. 79)

Esityksessä on todettu, että henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan asemesta lapsen vanhempi, voisi nykyisestä poiketen vaatia tunnustetun vanhemmuuden kumoamista kanteella tietyin perhe-elämän suojaan liittyvin edellytyksin. Esityksen mukaan ehdotus parantaisi tosiasiallisesti erityisesti lapsen biologisen isän asemaa nykytilaan verrattuna. (s. 29)

Ehdotuksen vaikutus

Varoajasta luopuminen johtaa käytännössä siihen, että avioliiton tai ennen lapsen syntymää tapahtuneen tunnustamisen perusteella vahvistetun vanhemmuuden riitauttaminen tulee huomattavasti vaikeammaksi tai jopa mahdottomaksi.

Käräjäoikeus huomauttaa, että lakiteksti on tunnustamisen osalta sidottu ainoastaan ennen lapsen syntymää tapahtuneisiin tunnustamisiin. Tälle rajaukselle ei ole nähtävissä

mitään perustetta. Kolmannen osapuolen tulisi saada mahdollisuus myös riitauttaa vanhemmuus, joka on vahvistettu lapsen syntymän jälkeen tehdyllä tunnustamisella.

Ehdotuksen 46 §:ssä on lausuttu isyyden kumoamista koskevan asian asianosaista. Mainitun pykälän 2 momentin mukaan vanhemmuuden kumoamista koskevan kanteen saa 48 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa nostaa myös henkilö, joka katsoo olevansa lapsen synnyttäneen äidin avioliiton aikana syntyneen tai ennen lapsen syntymää tunnustetun lapsen vanhempi edellä mainittujen henkilöiden asemesta.

Ehdotuksen 48 §:n 2 momentin mukaan henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen synnyttäneen äidin avioliiton aikana syntyneen tai ennen lapsen syntymää tunnustetun lapsen vanhempi, on oikeus nostaa kanne äidin aviomiehen tai tunnustamisen perusteella vahvistetun vanhemmuuden kumoamiseksi **ainoastaan**, jos:

> 1) lapsen synnyttänyt äiti ja aviomies tai vahvistettu vanhempi ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan;
>
> 2) kantaja on asunut yhdessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai jos kantajan ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde; ja
>
> 3) tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.

Lakiehdotuksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan säännöksessä edellytetään, että kaikki momentissa luetellut edellytykset täyttyvät yhtäaikaisesti.

Lakiehdotus esitetyssä muodossa johtaa siihen, että henkilöllä, joka epäilee olevansa lapsen biologinen vanhempi, mutta joka ei täytä nyt ehdotetun vanhemmuuslain 48 §:n 2 momentissa säädettäviä lisäedellytyksiä, ei ole mitään oikeussuojakeinoa saada asiaa tutkittavaksi käräjäoikeudessa, mikäli lapsella on jo kaksi vanhempaa.

Jää pohdittavaksi, miksi biologisen vanhemmuuden vahvistamiselle asetetaan tällaisia vanhemmuuslain 48 §:n 2 momentin mukaisia lisäedellytyksiä, jos kuitenkin lapsen edun mukaista olisi saada tuntea biologiset vanhempansa ja olla tietoinen alkuperästään kuten hallituksen esityksessä tavoitteeksi todetaan (s.11).

Myöskään sellaisilla vanhemmilla, jotka ovat tietoisena virheellisestä vanhemmuuteen perustuvasta seikasta tunnustaneet vanhemmuuden ja lapsen synnyttänyt äiti on tunnustamisen hyväksynyt, ei ole oikeutta nostaa kannetta ehdotetun vanhemmuuslain 48 §:n 3 momentin säännöksen vuoksi. Tällöin ainoastaan lapsi voisi nostaa kanteen isyyden kumoamiseksi.

Suomen perustuslain 21 §:n mukaan, jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Nyt puheena olevalla ehdotetulla sääntelyllä tähän ei päästä jo vahvistettujen vanhempien ulkopuolisen lapsen vanhemmaksi itsensä epäilevän henkilön osalta.

Lähtökohtaisesti edellä mainitut lisäedellytykset tulisi jättää soveltamatta perustuslain vastaisina, koska ne käytännössä estävät yksilön oikeuden saattaa vanhemmuutensa tutkittavaksi tuomioistuimessa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisussaan Rozanski v. Puola, 18.5.2006, asianumero 55339/00 todennut 8 artiklassa suojeltuja ihmisoikeuksia yksityisyyteen ja perhe-elämään loukatun kun lapsen isäksi itsensä kokeneen henkilön vanhemmuus jätettiin tutkimatta tilanteessa, jossa lapselle oli jo tunnustettu isyys toisen miehen toimesta.

> "There had been a violation of Art 8 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1950. There were no directly accessible procedures by which the applicant could attempt to establish his legal paternity, as the launching of paternity procedures was completely at the discretion of authorities. The absence of any guidance as to the authorities' exercise of their discretionary powers concerning paternity was also a concern. No steps had been taken by the authorities to investigate the facts of case and the mere fact that the child had been legally recognised by another man had been sufficient to justify refusing the applicant's requests to have his biological paternity recognised."

Muutosesitys

Mahdollisuus vahvistaa tai kyseenalaistaa lapsen ja vanhemman välinen suhde tulee olla käytettävissä paitsi lapselle, myös hänen oikeudellisesti vahvistetuille vanhemmilleen tai sellaisiksi pyrkiville. Kyse on muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa sekä perustuslain 10 §:ssä turvatusta oikeudesta yksityiselämään. (s. 106)

Mikäli 30 päivän tunnustamisen peruuttamiselle / kiistämiselle säädetystä varoajasta luovutaan, tulee varmistaa muulla menettelyllä, että todellisella biologisella vanhemmalla on aito mahdollisuus vaatia tunnustamiseen perustuvaa vanhemmuutta kumottavaksi kanteella.

Jatkovalmistelussa tulisi poistaa kokonaan ulkopuoliselle henkilölle vanhemmuuslain 48 §:n 2 momentissa asetetut lisäedellytykset.

Mainitussa laissa asetetut lisäedellytykset eivät edes hallituksen esityksessä esitetyillä perusteilla (s. 80) eivät ole hyväksyttäviä, kun kysymys on henkilön ainoasta keinosta saattaa hänen vanhemmuutensa oletettuun lapseen tutkittavaksi.

Vähintään lakitekstiä tulisi muuttaa siten, että kolmas osapuoli voisi vaatia kumoamista kanteella myös tapauksessa, jossa vanhemmuus lapseen on tunnustettu lapsen syntymän jälkeen.

Siirtymäsäännökset vanhemmuutta koskevissa asioissa

Lakiehdotuksen 72 §:n mukaan **jos vanhemmuus on tunnustettu** ennen tämän lain voimaantuloa, tunnustamiseen ja sen peruuttamiseen, kiistämiseen, hyväksymiseen ja vahvistamiseen sekä vanhemmuuden selvittämiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Lakiehdotuksen 73 §:n mukaan jos **äitiyden tai isyyden vahvistamista koskeva kanne** on vireillä tuomioistuimessa tämän lain tullessa voimaan, siihen sovelletaan kanteen vireillepanohetkellä voimassa olleita säännöksiä. Kannetta ei kuitenkaan voida hylätä isyyslain voimaanpanosta annetun lain (701/1975) 7 §:n 2 momentissa säädetyllä perusteella. Isyyden vahvistamista koskeva kanne, joka tulee vireille tämän lain tultua voimaan, voidaan tutkia sen estämättä, että tuomioistuin on aikaisemmin jättänyt isyyden vahvistamatta isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentin nojalla.

Edellä mainitussa isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentissa on todettu, että Isyyden vahvistamista koskeva kanne on pantava vireille viiden vuoden kuluessa isyyslain voimaantulosta. Kannetta ei kuitenkaan voida nostaa, jos mies on kuollut.

Jos **isyyden kumoamista koskeva kanne** tulee vireille tämän lain tultua voimaan, siihen on 71 §:ssä olevan pääsäännön mukaan yleensä sovellettava tämän lain säännöksiä.

Jos isyys on vahvistettu lainvoimaisella tuomioistuimen ratkaisulla, ei kanteen nostaminen ole mahdollista. Aikaisemman tuomion kumoaminen edellyttää oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säänneltyä tuomion purkamista.

Aikaisempien ratkaisujen oikeusvoimavaikutuksesta riippuu, miten aiemmin käräjäoikeudessa käsiteltäviä kanteita on käsiteltävä uuden lain voimaan tullessa.

Mikäli kanne on jätetty esimerkiksi prosessinedellytysten puuttumisen vuoksi enemmälti **tutkimatta**, voidaan kanne nostaa uudestaan, koska siihen ei ole annettu oikeudellisesti sitovaa ratkaisua.

Mikäli kanne taas on sisällöllisesti tutkittu ja kanne **hylätty,** tulee lainvoiman saanut ratkaisua vaatia purettavaksi oikeudenkäymiskaaren 31 luvun mukaisesti.

Monesti lakiin perustuvat vanhemmuuden määräajat saattavat olla jo kuluneet umpeen eikä kannetta vanhemmuuden kumoamiselle voida enää tästä syystä nostaa.

Jotta nämä tilanteet eivät jäisi kokonaan huomioitta ja kanneaikojen vuoksi lopullisiksi tulleet kohtuuttomaksi koetut olosuhteet voisi vielä avata uudestaan oikeudellisen harkinnan kohteeksi , voisi siirtymäsäännöksiin lisätä määräyksen, että esimerkiksi kahden vuoden määräajan sisällä lain voimaantulosta nostettuja isyyden kumoamista koskevia kanteita ei voida jättää tutkimatta sillä perusteella, että kannetta ei ole nostettu vanhemmuuslain 50 §:n (isyyslain 44 §:n) mukaisessa määräajassa.

Huomionarvoista on, että yksinomaan päätöslauselman muoto saattaa vaihdella vaikka lopputuloksen peruste onkin monesti yhtäläinen. Osa kanteista jätetään tutkimatta heti alkuvaiheessa ja osa hylätään vasta loppuvaiheessa otettua näyttö kokonaisuutena vastaan. Lähtökohtaisesti asiaa tulisi tulkita kantajan kannalta suotuisasti. Hylkäävä päätös saattaa tosiasiallisesti perustua siihen, että edellytykset kanteen enemmälle tutkimiselle ei ole täyttynyt. Tällöin tuomiolauselmassa olisi tullut todeta, että kanne jätetään tutkimatta. Tällöin mahdollisuus asian uudelleen arvioinnille on edelleen olemassa.

Turussa 22.10.2021

Hanna Väliaho, käräjätuomari